

Мельник Оксана Вікторівна,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
Попович Мирослав Вікторович,
завідувач криміналістичної лабораторії
ім. Ганса Гросса Чернівецького
Національного університету ім. Юрія
Федьковича

ДОПИТ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПОТЕРПІЛОГО: МОЖЛИВІ ПОМИЛКИ-ПОРУШЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Без дітей неможливо було б так любити людство
(Ф.М. Достоевський)

Допит у кримінальному провадженні завжди представляв собою кульмінацію процесуальної комунікації. В той же час, допит неповнолітнього є настільки специфічним за своїми внутрішніми властивостями та напругою, що здатен розглядатися як виключний захід, що потребує не лише реалізації закону, але й висококваліфікованої допомоги дитині.

Під терміном «комунікація» розуміється (від лат. *communicatio* – єдність, передача, з'єднання, повідомлення, роблю спільним, повідомляю, з'єдную, процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації [1].

Відповідно під «процесуальною комунікацією» будемо розуміти обмін інформацією в межах кримінального провадження, що полягає в спілкуванні за допомогою вербальних і невербальних засобів шляхом проведення, в першу чергу, слідчих (розшукових) дій.

Разом з тим, під час їх проведення може виникнути складна конфліктна ситуація між неповнолітніми потерпілим та обвинуваченим, інтереси яких протилежні. В такому випадку це може викликати когнітивний дисонанс особи, що веде допит – «внутрішній психічний конфлікт, що виникає при зіткненні в свідомості індивіда суперечливих знань, ідей, переконань або поведінкових установок (англ. *coqnitions*) стосовно деякого об'єкта чи явища, за якого з існування одного елемента виникає

заперечення іншого», «те, що вносить розлад у що-небудь, суперечить чомусь» [1; 2, с. 342]. У зв'язку з чим, неодмінно виникатимуть помилки процесуальної комунікації, що, закономірно сприятимуть порушенню закону і, врешті решт, визнанню здобутих доказів недопустимими.

Відповідно до ст. 2 КПК до кожного учасника кримінального провадження повинна бути застосована належна правова процедура [3].

Розглянемо такий випадок. Засуджений просив скасувати вирок Деснянського районного суду міста Києва від 15 березня 2018 року та ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 24 липня 2018 року та направити справу на новий розгляд до суду першої інстанції, оскільки не погодився із судовими рішеннями у зв'язку із істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону та неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність. В підтвердження своєї касаційної скарги він зазначив, що судом першої інстанції порушено порядок допиту потерпілих, оскільки він здійснювався з іншого приміщення, а не в залі судового засідання та не досліджено відеозапису слідчого експерименту [4].

Положення ст. 438 КПК регламентують, що підставами для скасування або зміни судового рішення судом касаційної інстанції є: істотне порушення вимог кримінального процесуального закону; неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність; невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі засудженого [3].

В свою чергу, відповідно до ст. 412 КПК істотними порушеннями вимог кримінального процесуального закону є такі порушення вимог КПК України, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судові рішення. Відповідно цим порушенням засуджений вважає недотримання встановленого законом порядку допиту потерпілих [3].

Так, порядок проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження (дистанційного судового провадження), регламентований положеннями ст. 336 КПК, серед яких можливість проведення у разі необхідності забезпечення безпеки осіб або проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого [3].

Як визначено законом, рішення про здійснення дистанційного судового провадження суд ухвалює за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників

кримінального провадження. У разі якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного судового провадження, суд може ухвалити рішення про його здійснення лише вмотивованою ухвалою, обґрунтувавши в ній прийняте рішення [3].

Застосовувані в дистанційному судовому провадженні технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення і звуку, дотримання принципу гласності та відкритості судового провадження, а також інформаційну безпеку. Крім цього, відповідно до ч. 3 ст. 336 КПК учасникам кримінального провадження має бути забезпечена можливість чути та *бачити* хід судового провадження, ставити запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені законом [3].

Як зазначено в постанові Верховного Суду «У кримінальному провадженні, яке є предметом касаційного розгляду, судом першої інстанції порядку, передбаченого ст. 336 КПК, не дотримано.

Розглянувши клопотання неповнолітніх потерпілих про їх допит з іншого приміщення суду, які були обґрунтовані побоюванням незаконного впливу на них з боку товаришів та знайомих обвинуваченого, суд першої інстанції, незважаючи на заперечення сторони захисту, без постановлення мотивованої ухвали, прийняв рішення про задоволення клопотання потерпілих.

При цьому, допит потерпілих здійснювався з іншого приміщення суду шляхом лише аудіоконференції в умовах, які не надали можливості стороні захисту бачити осіб, які допитуються.

Рішення про забезпечення безпеки учасників кримінального провадження і проведення їх допиту в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких осіб неможливо впізнати, як це передбачено ч. 8 ст. 336 КПК, судом першої інстанції не приймалося.

Таким чином, місцевим судом при допиті неповнолітніх потерпілих допущено порушення, принаймні, двох вимог ст. 336 КПК: 1) неприйняття мотивованої ухвали у випадках прямо передбачених КПК та 2) недотримання принципу гласності та відкритості судового провадження» [4].

В результаті вирок Деснянського районного суду міста Києва від 15 березня 2018 року як і ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 24 липня 2018 року було скасовано і призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

В будь-якій людській діяльності, особливо в умовах процесуального судового цейтноту, неодмінно зустрічатимуться помилки-порушення, походження яких абсолютно зрозумілі та сприйнятні, оскільки їх сутність – людська природа. Однак під час здійснення провадження щодо/за участю неповнолітніх вкрай бажаним є зведення до мінімуму можливих помилок, оскільки кожна з них викликатиме травматизацію, при чому не лише неповнолітніх потерпілих осіб.

Список використаних джерел

1. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> із змінами станом на 14.05.2021.
4. Постанова Верховного Суду України від 03.06.2020, справа № 754/3011/17 (провадження № 51-3456км19); URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/89793526>.

Мироненко Валентина Петрівна,
завідувач кафедри цивільно-правових
дисциплін Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

**ЗЛІСНЕ НЕВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ
ЗА ДИТИНОЮ: ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ**

Конституцією України, Сімейним кодексом України, рядом національних та міжнародних нормативно-правових актів у сфері охорони дитинства визначено, що держава охороняє сім'ю, дитинство, материнство, батьківство, створює умови для зміцнення сім'ї та забезпечує пріоритет сімейного виховання. Ст. 12 Закону України «Про охорону дитинства», серед іншого, визначено основні напрямки діяльності батьків або осіб, що їх замінюють, спрямовані на забезпечення прав та інтересів дитини, зокрема, дбати про їх виховання, стан її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних